Edmund de Waal. FOTO GETTY

eenzelvigheid' van haar poëzie. Meer complimenten krijgt ze niet. Ze moet vooral doorwerken. Hij waarschuwt dat succes in de buitenwereld haar talent zal bedreigen. De waarde van een artistieke prestatie hangt uitsluitend af van innerlijk succes, van 'veranderingen BINNEN de maker.'

Voor haar levensonderhoud adviseert hij een vak dat zo vér mogelijk van haar dichterschap verwijderd is. Vernieuwing in de literatuur ontstaat alleen door 'stille enkelingen' die de conventies van de 'prulschrijver' afwijzen. Daarom liever rechtsgeleerdheid dan journalistiek. Ach, had iedereen maar zo'n adviseur!

Lange tijd was deze correspondentie spoorloos. Na Elisabeths dood had De Waals vader die uit geldgebrek verkocht. Bij toeval ontdekte De Waal dat de brieven in 1997 gepubliceerd waren, in het academische jaarboek van het Duitse *Schiller-Gesellschaft* in 1997 – een bron die in het tijdperk vóór Google niet makkelijk te vinden was.

Bijna dertig jaar later bezorgt De Waal nu de Engelse (en gelijktijdig de Nederlandse) vertaling, met daarin prachtige afbeeldingen van de brieven, van Elisabeth en van zijn eigen keramiek.

Zijn inleiding gaat over veel: over leraren, over leven als kunstenaar, over bewaren en verliezen. Het mysterie van autobiografische teksten doet hier vaak zijn werk. Persoonlijke verhalen kunnen zo sterk zijn dat ze gaan resoneren bij de lezer. Zo laat De Waal me nadenken over mijn eigen leraren.

Hoe verliep het leven van Elisabeth? Dat begon veelbelovend, in het Weense familiepaleis aan de Ringstrasse. Ze sprak Duits, Engels en Frans. Ze studeerde economie, filosofie en promoveerde als een van de eerste vrouwen in de rechten. Gealarmeerd door de Anschluss ontvluchtte ze Wenen op tijd.

De Waal ziet ***'lijntjes' tussen de levens*** *van zijn oma Elisabeth, Rilke en hemzelf*

Rainer Maria Rilke in 1906. FOTO GETTY

Na de oorlog woonde ze op bescheiden voet in Engeland met haar man, de Amsterdamse koffiehandelaar en dichter Hendrik de Waal, en hun twee zonen. Ze schreef artikelen, gedichten en vijf romans, waarvan kleinzoon Edmund de Waal er in 2013 één liet uitgeven: *Het verborgen stadspaleis.*

ZELFMYTHOLOGISERING

Helaas bevat *Hoe te beginnen* ook fragmenten die erg particulier zijn. Zo ziet De Waal 'lijntjes' tussen de levens van Elisabeth, Rilke en hemzelf. Een voorbeeld: De Waal zag zijn eerste draaischijf toen hij vijf was. De Waals vader hield ook van keramiek. De Waal zocht leermeesters. Rilke ook. Elisabeth wees Edmund op Rilkes negende *Elegie,* het gedicht waarin een pottenbakker voorkomt.

So what? Deze associaties zijn een vorm van zelfmythologisering. Alle details zijn betekenisvol. Familieverhalen lijden daar wel vaker aan. Dat maakt ze belangrijk voor (in dit geval) Edmund de Waal, maar ze resoneren niet per se bij de lezer.

Gelukkig sleept dit verhaal je meestal wel mee. Bijvoorbeeld als De Waal vertelt hoe de 21-jarige Elisabeth in contact kwam met Rilke. Hij was op het hoogtepunt van zijn roem en ruim twee keer zo oud. Waarom wilde hij met haar schrijven?

Hier werkt haar sociaal en cultureel kapitaal uitstekend: tijdens de Eerste Wereldoorlog had haar oom Philipp een baantje geregeld voor Rilke. Daardoor hoefde hij niet in dienst. Een paar jaar later, in 1921, schreef Philipp hem een brief. Hij introduceerde daarin zijn nichtje Elisabeth. Tegelijk nodigde hij hem uit voor een logeerpartij op zijn familielandgoed in het huidige Slowakije, een ontmoetingsplek voor schrijvers en kunstenaars.

Zo'n uitnodiging ontving Rilke graag. Hij zwierf immers voortdurend door Europa. Bovendien hield hij van jonge vrouwen. Hij wilde wel met Philipps nichtje corresponderen. Van de zeventienduizend (bewaarde) brieven die Rilke in zijn leven schreef, ontving Elisabeth er zeven.

In 1924 ontving ze zijn laatste brief. Daarna bleef het stil. Toen ze twee jaar later nog eens een brief stuurde, kreeg ze het bericht dat Rilke haar niet kon antwoorden door een wond aan zijn arm – volgens de legende veroorzaakt door een rozenstruik. Drie weken later, op 26 december 1926, stierf Rilke aan leukemie.

Rilke hamerde op het koesteren en beschermen van je creativiteit, je innerlijkheid. Dat deed hij al als jonge man in *Brieven aan een jonge dichter* en twintig jaar later in deze brieven aan Elisabeth. Na lezing geloof je nooit meer dat kunstmatige intelligentie handig is voor schrijvers. Hun binnenwereld gaat eraan ten onder, om maar te zwijgen over hun zelfrespect.

Hoe te beginnen pleit voor het veroveren van een ambacht, voor geduld en volharding. Maar het mooiste blijft toch de correspondentie zelf, tussen een jonge vrouw die honderd jaar geleden leefde en de dichter die honderd jaar geleden doodging. <<

MEER LEZEN OVER RILKE?

In het intrigerende *Rilke en de wijsheid* onderzoekt Jan Oegema de noodzaak van leermeester en leerling zijn in het leven en werk van Rilke. In *Blijven is nergens* onderzoekt Florian Jacobs aanstekelijk hoe Rilke's reislust zijn leven lang in dienst stond van zijn schrijverschap.